

Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi Sayı: 13/2 2024 s. 437-454, TÜRKİYE

Araştırma Makalesi

SEYYAHLARIN GÖZÜNDEN TÜRKLERDE KANAATKÂRLIK

Halil İbrahim TOPALAK*

Cengiz GÖKŞEN**

Geliş Tarihi: 6 Nisan 2024

Kabul Tarihi: 11 Haziran 2024

Öz

Dünya üzerinde yer alan her ulusun kendine has karakteristik özellikleri olduğu gibi çok eski ve köklü bir tarihe sahip Türklerin de vardır. Türklerin bu özelliklerinden biri kanaatkârlıktır. Uzun süre göçrevli bir yaşam sürmüş olan Türkler, yaşam tarzlarının gereği olarak tabiatın çetin şartlarına karşı mücadele etmek için hayatlarından bazı fedakârlıklarda bulunmak zorunda kalmışlardır. Haliyle bu fedakârlıklar; yaşamlarının bir parçası olmuş, yerleşik yaşama geçtiklerinde de bu özelliklerini sürdürmeye devam etmişlerdir. Türklerin bu özelliği; Türkleri faklı zamanlarda ziyaret etmiş birçok seyyahın dikkatinden kaçmamıştır. Bunun yanında dönemin bazı tarihçileri ve yazarları da bu konuya değinmişlerdir. Türklerin kanaatkârlığını esas alan bu çalışma; Türkleri ziyaret etmiş birçok seyyah başta olmak üzere dönemin tarihçileri ve önemli Türk tarihi ve kültürü üzerine önemli çalışmaları olan Türkologların eserleri esas alınarak hazırlanmıştır. Bu çalışmadaki amaç ise Türklerin önemli bir değeri olan kanaatkârlığını derli toplu ortaya koymak olmuştur.

Anahtar Sözcükler: Kanaatkârlık, fedakârlık, göçrevli, Türkler, kültür.

AUSTERITY IN TURKS FROM TRAVELLER'S VIEW

Abstract

Just as every nation in the world has its own characteristic features, so do the Turks, who have a very old and old and rooted history. One of these features of the Turks is austerity. Turks, who lived a nomadic life for a long time, had to make some sacrifices in their lives to fight against the harsh conditions of nature as a requirement of their lifestyle. Thus, those sacrifices became a part of their lives and when they adopted the settled life, they continued these traits. This feature of the Turks did not escape the attention of many travelers who visited the Turks at different times. In addition, some historians and writers of the period also touched on this subject. This study, which is based on the austerity of the Turks, was prepared based on the works of many travelers who visited the Turks, historians of the period and important Turkologists who have important studies on Turkish history and culture. The purpose of this study is to present in a comprehensive manner the austerity nature of the Turks, which is an important value.

Keywords: Austerity, sacrifice, nomadic, Turks, culture.

* Dr.; Osmaniye Millî Eğitim Bakanlığı, ibocemil_17@hotmail.com

** Prof. Dr.; Gümüşhane Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, cengizgoksen@gmail.com

Giriş

Varlığını devam ettirebilen köklü milletlerden biri olan Türkler, uzun bir süre göçerevli¹ yaşam sürmüştür. Anayurtları olan Orta Asya'nın zor coğrafi ve hava şartlarına uyum sağlamayı kotarmışlar, bu sayede hayatta kalmayı başaramışlardır. Türklerin bu yaşam tarzları, onların genetik kodlarına sirayet etmiş, kültürel kodlarının şekillenmesinde önemli derecede etken olmuştur. Orta Asya'dan başta Anadolu ve Trakya olmak üzere dünyanın muhtelif bölgelerine dağılmış, farklı yaşam biçimleri benimsemiş, farklı kültürlerle temas halinde olmuş, hatta İslam dini başta olmak üzere başka dinleri benimsedikten sonra da eski kültürel kodlarını sürdürmeye devam etmişlerdir. Bu kültürel kodlardan biri, Batılı ve Asyalı birçok seyyahın, tarihçinin, kronikçinin dikkatinden kaçmayan Türklerin kanaatkârlığıdır. Türkler hakkında bilgi veren birçok seyyah, eserlerinde az veya çok Türklerin bu özelliğine dikkat çekmişlerdir. Bu bağlamda Türklere dışarıdan bakan; olumlu, olumsuz veya tarafsız bir tutuma sahip olan yabancı yazarların verdiği bilgiler fevkalade kıymetlidir. Zira bunlar ilk elden kaynaklar olma hüviyetine haizdir.

Yabancı bir toplum hakkında seyyahların tuttuğu notlarda o toplumun tarihi, sosyo-kültürel yapısı, demografik yapısı, coğrafyası, tarihî eserleri, yönetim biçimleri, adalet yapısı, toplumsal cinsiyet rolleri, tarım ve hayvancılık uğraşları, somut ve somut olmayan kültürel mirasları, yaşam biçimleri ve standartları, askerî zaferleri gibi bilgilere az veya çok tesadüf edilebilmektedir. XV. asrın başlangıcı ile XX. yüzyıl arası zaman dilimindeki Anadolu hakkında Avrupalı gezginlerin oldukça zengin malzemeler vermeleri (Gibbons, 2017, s. 233) dediğimizi doğrular niteliklerdir. Bu bilgiler ise Türk halk bilimi disiplini başta olmak üzere sosyal ve beşerî bilimlere açısından önem arz etmektedir. Gerek İslam öncesinde gerek İslam sonrasında Türk coğrafyasını ziyaret etmiş olan seyyahlar Türk kültürü hakkında emsalsiz bilgiler aktarmıştır. Bu aktarılan bilgiler; devletin ve hükümdarın resmî tarihçilerinin büyük oranda kağanlar, hükümdarlar, savaşlar, barışlar gibi yönetici kesim ve devlet işleri hakkında verdiği bilgilerle sınırlı kalmayıp Türk halkının yaşam tarzları, gelenek görenekleri, tutum ve davranışları, dini uygulamaları gibi birçok konu hakkında olması ayrı bir öneme haizdir. Aktarılan bu bilgiler arasında Türklerin kanaatkârlığı da yer almaktadır.

Türklerin kanaatkârlığını ele alan bu çalışma, Türkleri ziyaret etmiş birçok seyyah olmak başta olmak üzere zamanına tanıklık etmiş bazı tarihçi ve kronikçilerin eserlerinden hareketle hazırlanmıştır. Bu bağlamda farklı dönemlerde Türkleri ziyaret etmiş birçok seyyahın eserleri okunmuş, gerekli notlar alınmıştır. Bunun yanında Simon de Saint Quentin, el-Ömerî gibi dönemin tanığı olan pek çok yazarın eserleri gözden geçirilmiştir. Ayrıca bu konuda yer yer doğrudan söz söylemiş (J.P. Roux gibi) önemli Türkologların eserleri taranmıştır. Çalışmanın çatısını esas olarak seyyahlar oluşturduğu için çalışmanın başlığı “Seyyahların Gözünden Türklerde Kanaatkârlık” olarak belirlenmiştir. Bu konuda bilgi veren diğer kaynaklar ise hem seyyahların verdikleri bilgileri doğrulayıp doğrulamadığını teyit etmek hem de konuyu daha anlaşılır kılmak adına çalışmaya dâhil edilmiştir. Böylelikle ele aldığımız konu, metin tahlili yöntemiyle bütüncül bir bakış açısıyla ortaya konmaya çalışılmıştır.

Sözlüklerde kanaat, “Kısmete razı olma, bir şeyi yeter görüp fazlasını istememe” (Devellioğlu, 1996, s. 486), “Bir şeyi yeter bulup fazlasını istememe, az şeyle yetinme, azı

¹ Bahaeddin Ögel, Türklerin göçebe değil, göçerevli olduğu belirtmektedir (Ögel, 1991, s. 38-51). Bu çalışmada “konargöçer, göçebe” sözcükleri yerine “göçerevli” sözcüğü tercih edilmiştir.

yeter bulma” (Özön, 1987, s. 419); kanaatkâr ise “kanaat eden, kanaat sahibi, az şeyle yetinen” (Devellioğlu, 1996, s. 486) anlamları taşımaktadır. Sözlüklerden anlaşılacağı üzere kanaatkârlık; kısaca elindekiyle idare etme, fazlasında gözü olmama, azla yetinmeyi bilme gibi anlamlar taşımaktadır.

İster yerli ister yabancı olsun birçok araştırmacı, seyyah, tarihçi, keşiş, elçi gibi yazar; Türklerin kanaatkârlığına eserlerinde doğrudan veya dolaylı olarak yer vermişlerdir. Türklerin bu özelliği, birçok Batılı yazarı kendine hayran bırakmıştır. Bunlar, Türklerdeki kanaatkârlığı kendi uluslarıyla kıyas yapmış ve kendilerinin bu konuda Türklerden oldukça geride olduğunu vurgulamışlardır. Özellikle Türklerin Batı karşısında kazandığı askeri zaferleri sorgulayan bazı Batılı yazarlar, bu başarının ardındaki gizli amillerden birinin Türk askerinin kanaatkârlığı olduğu konusunda hemfikirdirler. Bu yaşam biçimi sadece askeriyede değil, hayatın her alanında kendini geçmişten günümüze kadar hissettirmiştir. Aynı özellik Türklerle kültürel yönden birçok benzerliği olan Moğollar için de geçerlidir. Bu yüzden bu çalışmada Türklerin yanı sıra Moğollardan da yer yer örnek verilecektir. Yıllarca göçrevli bir yaşam sürmüş olan Moğollara yer vermemizin sebebi ise kanaatkârlığın temel sebebini sorgulamada göçrevli bir yaşamın bu tutumda etkili olup olmadığını tespit etmektir. Çünkü Moğollar ile Türkler aynı coğrafyada uzun yıllar birlikte yaşamışlardır.

1. Asya Türklerinde Kanaatkârlık

Uzun süre göçrevli bir yaşam sürmüş olan Türkler, yaşamları gereği sürülerine daha iyi otlak ve su bulmak maksadıyla yazları yaylalara çıkmışlar, kışları ise kışlaklara inmişlerdir. Orta Asya'nın coğrafyasını, iklimini göz önünde bulundurursak çok zor tabiat ve iklim şartlarıyla çetin bir mücadele edilmesi gerektiği kendiliğinden ortaya çıkacaktır. Bunun yanında et ve süt gibi göçrevli hayatın sunduğu temel gıdaların dışında kalan hububat ve bakliyat nevinden besim maddelerinden mahrum olmaları Türkleri ister istemez azla yetinmeye sevk etmiştir. Burada şunu da belirtmek gerekir: Göçrevliliğin kendisi bir yerde kanaatkârlığı zorunlu kılmaktadır. Sürekli hareket halinde olan, her an dıştan gelen saldırılar karşısında hızlı hareket etmek ve gerektiğinde yer değiştirmek zorunda olan bir toplum asgari yaşam şartları altında hayatını idame ettirmek ve mutlaka kanaatkâr olmak zorundadır.

Binlerce yıl bu yaşam tarzının getirdiği hayat stili Türklerin genetik kodlarına nüfuz etmiş; Türkler, yerleşik yaşama geçtiklerinde bile bu alışkanlıklarını devam ettirmişler, ettirmeye de devam etmektedirler. XI. yüzyılda Arap yazar İbn Hassul'un Türklerin kanaatkârlığı ve her zorluğa göğüs germesiyle ilgili “Onlar bozkırlara, otsuz ve ocaksız çöllere de alıştırlar. Zaruret halinde, pek aza kanaat getirerek gün geçirecek derecede dayanıklıdır.” şeklindeki sözleri söylemesi (Rásonyi, 1988, s. 64) hiç de tesadüf değildir. XIII. yüzyılın önemli Arap tarihçilerinden El-Ömerî'nin verdiği bilgilerin de İbn Hassul'un verdiği bilgilerle örtüşmesi bu bağlamda önemlidir. El-Ömerî, Harezmi ülkesinin kuzeyinde bir Türk kabilesinin yaşadığından bahsetmektedir. El-Ömerî'ye göre bunlar vahşi bir hayat yaşarlardı, çok fakir olduklarından şayet içlerinden birisi bir parça et bulursa, onu pişirmez, kaynatıp suyunu içer; etini ise daha sonra yemek için saklar. Sonra kemikleri toplayıp tekrar kaynatır ve suyunu içer. El-Ömerî'nin verdiği bu bilgilerden bahsi geçen Türk kabilesinin yokluğa karşı kanaatkârlığını göstermektedir (El-Ömerî, 2019, s. 117). Sadece göçrevli bir yaşam; Türklerin azla yetinmesine, zorluklarla mücadele etmesine neden olmamış; devamlı yapılan savaşlar da bunda etken olmuştur.

Nitekim ünlü Türkolog L. N. Gumilëv, bu konuda önemli bir tespitte bulunmuştur. Orta Asya halklarına yamayan durağanlığın sebebini acımasız savaflara bağlayan Gumilëv'e göre Orta Asya halklarının ne mertlik ne de akıl bakımından Avrupalılardan eksik yanları yoktu. Ancak diğer uluslar güçlerini kültür gelişimine deruhte ederken Türkler ve Uygurlar enerjilerini kalabalık, kurnaz ve acımasız düşmandan korunmak amacıyla tüketmekteydi. Bu insanlar üç yıl süresince rahat bir gün görmemişlerdir. Ancak ata yurdunu torunları için savunarak bu savaflardan zaferle çıkmışlardır (Gumilëv, 2006, s. 71, 86). Türklerin kanaatkâr ve cesur olmalarının sebebi işte bu savaflar ve göçerevli yaşam biçimidir, diyebiliriz. Bu süregelen savafların doğurduğu istikrarsızlık Türkleri çelikleştirmiş, aynı zamanda gözü kara yapmıştır. Türkler yoksulluğa fire vermeksizin dayanmayı bilmişlerdir. Zaferler Türkleri şımartmamış, bozgunlar da asileştirmemiştir (Cahun, 2020, s. 40). Takdir edilir ki savaş ortamlarında Türkler, savaşın getirdiği acı ve yoklukla ancak kanaatkâr olarak hayata tutunabilirdi. Bu zorluklar neredeyse bir Türklerin yaşamının bir parçası olmuştur. Öyle ki Türklerin, çocukluktan itibaren buna hazırlandıkları görülmektedir. Mesela Tuva Türklerinde bir erkeğin aşması gereken dokuz engel bulunmaktadır. Şayet bir Tuva erkeği, karşısına çıkan bir güçlüğü aşamaz ise istedikleri gerçekleşmez ve ismi kötüye çıkar. Yiğitliğini de yitirir. Bir erkeğin aşması gereken dokuz güçlük yaşla alakalı olup ister avcı olsun ister besici isterse de çiftçi olsun bu işlerle meşgul olan bu halkların çocukları zorluklarla dolu hayata küçüklüğünden itibaren alışmıştır ve bu kendisine âdeta bir miras olarak kalmıştır (Kenin-Lopsan, 2019, s. 135). Bütün bu çetin yaşama karşın Türkler, hiçbir zaman bundan şikâyet etmemişlerdir. Şikâyet etmek bir yana yerleşik hayata geçtiklerinde bile Türklerin eski yaşam tarzlarını özledikleri görülmektedir. Yerleşik hayata geçen Türk hükümdarları, saraylarının dört duvarı içinde göçebeliklerinin özlemine içlerinde taşımışlar; yazlık ve kışlık saraylar yaptırmakla kalmamışlar, saraylarının geniş bahçelerine de birçok köşk yaptırarak, bir çadırdan öbür çadıra gider gibi bunlar arasında gezinmişlerdir (Gumilëv, 2019, s. 326; Roux, 2017, s. 46). Sadece göçebe yaşam özlenmekle kalınmamış, bu yaşam biçiminin kültürel kodları da farklı yaşam aşamalarında süregelmiştir. Modernitenin onca imkânına rağmen büyük şehirlerden her yaz döneminde milyonlarca insanın Anadolu'da köylerine veya yaylalara göçmesi bu durumun tipik bir göstergesidir.

Kanaatimizce bu tutum, göçerevli yaşam süren tüm halklar için geçerli olsa gerek. Bir örnek vermek gerekirse 1906 yılında Suriye'de göçebe Arap aşiretinin arasında kalan ABD'li H. Davenport, göçebe bir Arap aşireti hakkında oldukça önemli bilgiler vermektedir. Verdiği bu bilgilerden biri de kanaatkârlıktır ki mezkûr Arap kabilesi azla yetinmeye razıdır (Davenport, 2020, s. 211). Verilen bu bilgiden sadece göçebe Türklerin değil göçebe Arapların da kanaatkâr olduğunu anlamaktayız. Aşağıda görüleceği üzere uzun süre göçerevli bir yaşam süren Moğolların hayret veren kanaatkârlığı da takdire şayandır. Bu durum kanaatkârlığın biraz da göçebe yaşam tarzından kaynaklandığını göstermektedir.

Nasıl ki Anadolu ve Trakya'yı kendilerine yurt tutan göçerevli veya yerleşik yaşamı benimsemiş Türkler, yukarıda belirttiğimiz gibi zor yaşam koşullarına adapte olmayı ve buna bağlı olarak azla yetinmeyi bilmişlerse Orta Asya'nın muhtelif bölgelerinde yaşayan Türkler de aynı özellikleri son zamanlara kadar muhafaza etmeyi başarabilmişlerdir. Anadolu ve Balkan coğrafyası gerek iklim koşulları gerekse de ticaret, tarım, hayvancılık gibi hususlar konusunda Orta Asya'dan daha iyi bir konumdadır. Anadolu ve Balkan coğrafyasına göre daha zor koşullar altında yaşayan Orta Asya Türklerinin aynı tutuma sahip olduğu, bu coğrafya hakkında bilgi veren kaynakların bu konuda hemfikir olmasından anlaşılmaktadır. Geçmişten günümüze doğru bir sıralama yaparsak ilk olarak Saka Türklerinden başlayabiliriz.

Büyük İskender'in Türkistan seferine ait rivayetlerde bu ülkede aza riayet ederek emlağı olmayan "Tercüman" (Terguman, yani Türküman) kavmi yaşamaktaydı (Togan, 2019, s. 50) denilmektedir. Türkler vücudu kadınlıştırdığını² düşündükleri tatlılardan kaçınmayı, az yemeyi, hafif ve çevik olmayı, her türlü meşakkate katlanmayı bilmeyi hâkim milletin bu hâkimiyeti elinde muhafaza edebilmesinin koşullarından saymışlardır (Togan, 2019, s. 147-148). Verilen bu bilgilerde MÖ. IV. yüzyılda Türk olarak adlandırılan bir kavmin kanaatkârlığına dikkat çekilmiştir. Aynı şekilde Asya Hunlarının da Saka Türkleri zamanındaki gibi tutumlu oldukları görülmektedir.

Çinli tarihçi Ssu-ma Ch'en, Hsiung-nu (Hun³) hakkında verdiği bilgiye göre Hunlar; rüzgâr, yağmur, yorgunluk, açlık ve susuzluğa katlanabilmektedir. Çinli tarihçi, bu bilgileri aktarmakla kalmamış; bahsedilen bu zorluklara karşı dayanma gücü bakımından Çin askerlerinin Hunlar kadar dayanıklı olmadığını belirtmiştir (Di Cosmo, 2022, s. 259). Çinli tarihçinin aktardığı bu bilgiler, Hunların hem zorlu doğa koşullarına göğüs gerdiğini hem de aza riayet ettiğini göstermektedir. Bundan başka Hun askerlerinin dayanıklılık ve sebat bakımından Çin askeriyeye kıyas yapılamayacak kadar açık ara önde olduğunu görmekteyiz. Bunu bir Çinli tarihçinin ağzından duymak ise ayrı bir önem arz etmektedir.

Türklerle hemen hemen aynı kültürel yaşama sahip olan yıllarca göçerevli bir yaşam sürmüş olan Moğollar da oldukça kanaatkâr bir toplumdur. Bu durum zaten Cengiz Han'ın ünlü Yasak'ında teminat altına alınmıştır. Cengiz Han; kendi halkına, kendi yasasına uymaları halinde hep galip geleceğini söylemiştir. Bu yasanın hükümlerinden biri, kanaatkârlık üzerinedir. Bu konuyla ilgili yasa ise şu şekildedir: Kibar şeylerden uzak dur, önüne gelenden hoşnut ol, kendi köşende otururken eyerin, elbiselerin ve erzaklarınla idare et (Pachymérés, 2019, s. 58). Cengiz Han'ın yasasında yer alan bu maddeler, Cengiz Han'ın kendi halkından azla yetinmesini istediğini göstermektedir. Nitekim hem Cengiz Han hem ardılları zamanında bu yasaya aynen uyulmuştur.

Moğollar, bolluk olduğunda yiyip içmelerine karşın yokluk olduğunda açlığa kolayca dayanabiliyorlardı (Müverrih Kiragos, 2009, s. 44). Moğollar, tıpkı Türkler gibi bir iki gün hiçbir şey yemeden oruç tutmak mecburiyetinde kalsalar dahi neşelerini kaybetmek bir yana sanki çok iyi bir yemek yemişler gibi gülüp oynarlardı. Açlığa dayandıkları gibi kuru soğuğa ve aşırı sıcaklara da dayanmışlardır. Moğolların yemek kültürü de kanaatkâr bir ulus olduklarını göstermektedir. Moğollar buldukları her şeyi yerler ancak onların en çok tükettikleri gıda maddesi ettir. Etten o kadar az yerler ki diğer ulusların bu kadar az yiyerek yaşaması mümkün değildir. Kışın at sütü içme imkânı bulunmayanlar, arpayı suyla karıştırır ve bundan bir bulamaç yaparak bunu içerler. Her biri bundan sabahları bir iki bardak içer ve tüm gün boyunca başka bir şey yemezler. Akşam olunca bir parça et yerler ve biraz da et suyu içerler (Plano Carpini, 2018, s. 61-65).

Moğollar arasında uzun süre kalan Marco Polo da P. Carpini'nin dediklerini desteklemektedir. Marco Polo'nun verdiği bilgiye göre Moğollar her acıya ve yokluğa tahammül edebilirler. Gerekirse bir ay sadece kısrak sütüyle ve av etiyle idare edebilirler. Yeryüzünde hiçbir halk yoksunluklara onlar gibi dayanıklı değildir (Marco Polo, 2017, s. 59).

² V. V. Togan'dan alıntıladığımız bu ifadenin açıklaması verilmemekle birlikte kanaatimizce yiğitlik, çeviklik, cesaret gibi özelliklerin erkeklerde azalacağı manası taşımaktadır.

³ K. Czeplédy (2009, s. 169), Hsiung-nu olarak bilinen kavmin Avrupa'da "Hun" olarak bilindiğini söylemektedir.

Öyle ki Harzemşah İmparatoru Harzemşah Muhammet, sayıca Cengiz Han'ın askerinden dört yüz bin daha fazla olmasına karşın Cengiz Han'ın askerlerinden oldukça korkmuştur. Çünkü Sultan Muhammet'in ordusunda, Cengiz Han'ın ordusundaki düzen ve disiplin, yokluklara ve yorgunluğa katlanmak gibi hasletler ve Moğolların cengâverliği bulunmamaktaydı (D'ohsson, 2023, s. 93). Carpini'den ve M. Polo'dan yaklaşık yüz-yüz elli yıl sonra, 1394-1427 yılları arasında Türk illerinde tutsak kalan Bavyeralı J. Schiltberger de benzer bilgiler vermiştir. Schiltberger'in "Büyük Tataristan" olarak adlandırılan Hazar Denizi ile Moğolistan arasındaki memleket hakkında verdiği bilgiye göre bütün Müslümanlar arasında Beyaz Tatarlar kadar savaşçı ve bunlar kadar savaşta ve seyahatte kanaatkâr bir millet yoktur (Johannes Schiltberger, 1995, s. 116).

Carpini'den ve M. Polo'dan yaklaşık iki yüz yıl sonra, Schiltberger'den ise yüz yıl sonra Altın Orda'da Moğol askerlerini gözlemle fırsatı bulmuş olan Venedik elçisi J. Barbaro da bu üç yazarın dediğini doğrular bilgiler vermektedir. Barbaro'nun verdiği bilgiye göre Tatar ordusu oldukça kanaatkâr bir profil çizmektedir. Bu ordu mensuplarının her biri, bir siyah keçi postu çıkararak içini yiyecek niyetine bulgur ya da darı ile doldurmaktadır. Bu yiyeceği hamur ve az miktarda bal ile karıştırmaktadır. Yolculuk esnasında ondan az miktarda çıkartıp azıcık bir su ile karıştırıp çorba yapmakta ve bunu içmektedir. Barbaro, bunlardan bazılarını bozkırı geçerken ne yediklerini sorar. Onlar ise Barbaro'ya şu cevabı verir: "Bir insan açlıktan niçin ölür?". Bu soruyu sorduktan sonra Barbaro'dan cevap beklemeden "Eğer benim hayatta kalmak için çok az bir şeyim olsa yeter" şeklinde bir bakıma çok bir şeye ihtiyaçları olmadıklarını dile getirmişlerdir. Zaten seyyah da benzer bir yorumda bulunmuş; bu insanların otları, bitki köklerini ve ellerine geçen her şeyi yediğini söyleyerek bir bakıma Tatarların kanaatkâr olduğuna dikkat çekmiştir (Josaphat Barbaro, 2005, s. 25). Bu dört yazarın verdiği bilgilerin örtüşmesi, Moğolların savaşta yiyeceklerle pek ilgilenmediklerini, açlığa tahammül ettiklerini, elindekilerle yetindiklerini göstermektedir. Benzer tutumu bolluk ve müreffeh zamanlarında da sürdürmüşlerdir.

Nitekim Cengiz Han ve ardılları döneminde Moğollar sayısız küçük ve büyükbaş sürülerine sahip olmalarına karşın sağlıklı hayvanları kesip yemektense yaralı veya ölü hayvanı kesip yemeyi yeğlemişlerdir. Bunun dışında gereksiz yere hayvan sürülerini kesip yemek yerine av törenleri yaparak avladıkları hayvanların ve kuşların etini yemişlerdir (Simon de Saint Quentin, 2006, s. 17-18; Spuler, 1987, s. 456, 481). Bu yediklerini ise har vurup harman savurarak değil, oldukça tutumlu bir şekilde, öyle az yerlerdi ki Moğolların yediğiyle başka uluslar zar zor hayatta kalabilirlerdi. Ayrıca Moğollar yiyeceğin ve içeceğin kaybolmasına rıza göstermeyi büyük günah addederlerdi. Bundan dolayı kemiklerin iliğini çıkarmadan köpeklere atılmasına izin vermedikleri gibi yenmeyip kalan etleri atmayıp daha sonra yenmesi için deri keselere koyup kaldırırlardı (Simon de Saint Quentin, 2006, s. 20-21; Spuler, 1987, s. 482). Moğollar sadece yiyecek-içecek bakımından azla yetinmekle kalmamış, kıyafet konusunda da aynı tutumu sergilemişlerdir. Moğollar ve Türkler;genelde, yani yoksul olduklarında, üzerlerine kimi zaman tabaklanmış kimi zaman tabaklanmamış veya delik deşik olmuş bir hayvan postu geçirmekle yetinmişlerdir (Roux, 2014, s. 46). Orta Asya'da Moğollar dışında Türklerin de benzer bir tutum içinde olduğunu görüyoruz.

Bu önemli erdem, zamanın en büyük gücü olan Timurlenk döneminde karşımıza çıkmaktadır. Timurlenk'in muazzam sayıdaki ordusunun yeri geldiğinde açlığa nasıl tahammül ettiğini o dönemde yaşamış İspanyol elçisi birinci elden bize nakletmektedir. İspanyol elçisi R.

G. d. Clavijo, Timur'un ordusunun bol miktarda yemek bulduklarında karınlarını gereğinden fazla doyurduklarını, bulmadıkları takdirde ise süt ve etle idare ettiklerini, bu şeklide uzun süre ilerlediklerini dile getirmektedir. Bu bilgileri aktaran seyyah, aynı zamanda Tatarların dünyanın tüm milletlerinden daha fazla soğuğa ve açlığa dayanıklı olduğunu da sözlerine eklemiştir. (Ruy González de Clavijo, 2016, s. 143-144).

Timurlenk'in askerlerinin bu kanaatkârlığına bir örnek vermek gerekirse Altın Orda Hükümdarı Toktamış Han üzerine çıktığı uzun seferini verebiliriz. Timurlenk, 1391 yılının ocak ayında Toktamış Han üzerine sefere çıktığında seferin uzun sürmesinden kaynaklı askerlerin yemek stokları azalmaya başlayınca günlük porsiyonlar düşürülür. Bu durum ise askerin aç kalmasına neden olur. Bir kıtlık programı uygulamaya konulur. Bu programa göre askerlere artık yemek dağıtılmaz olur. Subaylara ve beylere günde bir öğün yemek verilir. Yemekten kasıt ise yaban otlarıyla pişirilmiş az sayıda kuşbaşı etten oluşan bir bulamaçtır. Bu bulamaç ise ekseriyetle çok az et, bolca ottan müteşekkildir. Yapılan bir av töreniyle yiyecek sıkıntısı geçici de olsa giderilir. Ancak bu av töreninden sonra yoluna devam eden ordu, tekrardan erzak sorunuyla karşılaşır. Bu sorun karşısında askerlere doyana kadar değil, açlıklarını giderene kadar yemek verilmeye başlanır (Roux, 2022, s. 112-113). Buradan askerden yönetici kesimine kadar koskoca bir ordunun açlığa tahammül ettiği, isyan çıkarmadan kaderine razı olduğu anlaşılmaktadır.

Timurlenk zamanından yüzyıllar sonra bile durumun pek değişmediği görülmektedir. Bunu Orta Asya'yı ziyaret etmiş seyyahların bizzat tanık olduğu gözlemleri ve yorumları ortaya koymaktadır. XVIII. yüzyılda Kırım'ı ziyaret eden Baron de Tott, hiçbir milletin Nogaylar kadar kanaatkâr olmadığını, bunların geleneksel gıda malzemesinin darı ve kıymız olduğunu söylemektedir. Baron de Tott, çoban toplulukları olarak lanse ettiği Nogayların sade ve kanaatkâr hayat sürdürdüklerini eserinin ileri sayfalarında yine tekrar eder (François de Tott, 1996, s. 108, 122).

Kırım dışında Orta Asya Türkmenleri de aynı şekilde sebat göstermesini bilen kişilerdir. Bunu ise daha çok XIX. yüzyılda bu coğrafyada bulunmuş seyyahlardan ve başka yazarlardan öğrenmekteyiz. Bunlardan biri Türk kültürü hakkında ölümsüz eserler bırakan W. Radloff'tur. W. Radloff'un, Orta Asya gezisinde Aşyaktu yerleşim yeri hakkında verdiği bilgiden halkın çok yoksul olduğu ve yörede korkunç bir yoksulluğun hüküm sürdüğü anlaşılmaktadır (Radloff, 1986, s. 56). İli Vadisi'nde yaşayan Tarançi Türklerinin maruz kaldığı uzun süren baskı ve korkunç felakete karşın onların kuvveti kesinlikle kırılmamıştır. İçlerinde zalimlere karşı nefret kor halinde yanmaktadır. Nüfusu az olan bu Türklerin iç kuvvetini muhafaza eden etken ise iş, bedence katlandıkları meşakkat ve mahrumiyet olup bu koşullar altında yaşamlarını sürdürmek mecburiyetinde kalmış olmalarıdır. Onların çalışkanlık ve tahammül kudreti takdire şayandır (Radloff, 1986, s. 335-336). Radloff'un bizzat tanık olduğu ve eserinde aktardığı bu bilgiler, Orta Asya Türklerinin her türlü yoksulluğa, baskı ve zulme karşın yine de zorluklara dayanma gücü ve kanaatkârlık özelliğine haiz bir yapıya sahip olmasından dolayı tüm bu olumsuzluklara karşı direnç göstermeyi başardıklarını göstermektedir.

Asya Türkmenlerinin kanaatkârlığına değinen bir başka yazar H. d. Blocqueville'dir. 1860-61 yıllarında on dört ay Harezmi dolaylarında yaşayan, Teke Türklerine esir düşen Fransız subayı Henri de Blocqueville'nin Teke Türkmenleri hakkında verdiği bilgiye göre Türkmenlerin gıdası az ya da çok herkes için aynıdır. Türkmenlerin başlıca gıdaları genel itibariyle şunlardır: ekmek, soğan, ayran, kabak, kavun ve karpuzdur. Bahsi geçen Türkmenlerin bir öğününe yer

vermek gerekirse sabah kahvaltısını verebiliriz. Sabah kahvaltısı ailenin kilerine göre kuru ekmek ve soğandan ya da çorbadan müteşekkildir (Blocqueville, 1986, s. 56, 59). Blocqueville'nin verdiği bu bilgiler, Türkmenlerin ister zengin ister yoksul olsun hemen hemen aynı öğünle beslendiğini ve öğünlerinin çok zengin olmadığını ortaya koymaktadır. Bu da göstermektedir ki göçerevli yaşam biçimi herkes için aşağı yukarı aynı hayat standardını sunmakta, herkes buna göre yaşamaktadır.

XIX. yüzyılın sonlarına doğru Orta Asya'ya bir gezi düzenleyen Fransız gezgin-araştırmacı G. Bonvalot'un kendisine eşlik eden Türkmenler hakkında verdiği bilgiye göre soğuk mart ayında bir konak yerinde Türkmenler çadırlarını kurduktan sonra kendileri için yarısı yorgan yarısı şilte görevi gören başka keçeler sermişlerdir. O soğuk mart gecesinde bu Türkmenler üstlerini yalnızca kaputlarıyla örtmüşler, ikili ya da dörtlü gruplar halinde yatmışlar ve gözlerini kırağıdan korumak amacıyla başlarını örtmüşlerdir (Bonvalot, 2015, s. 85). Verilen bu bilgiler Türkmenlerin her koşulda yaşamlarını idame ettirdiklerini, konforlu bir yaşamdan ziyade sıradan bir yaşamı tercih ettiklerini göstermektedir. Zaten Bonvalot da bir bakıma bu duruma "Şikâyet etmeden muazzam mesafeleri katedebilen Türkmen" (Bonvalot, 2015, s. 85) sözleriyle değinmiştir. Bonvalot'un verdiği bu bilgiler aynı zamanda yukarıda da temas ettiğimiz gibi aradan yüzlerce yıl geçmesine karşın Türklerin her koşula şikâyet etmeden boyun eğdiğini göstermektedir. Orta Asya'da yaşayan göçerevli Kırgız Türklerin de aynı yüzyılda aynı özelliklere haiz olduğunu XIX. yüzyılın ikinci yarısında Orta Asya'ya gezi düzenleyen E. Schuyler'den öğreniyoruz. Schuyler, göçerevli Kırgızların bütün gün su içmeden ve birkaç gün hiç yemek yemeden yolculuk yapabileceğini söylemektedir (Schuyler, 2007, s. 36). Benzer bir tespiti Fransız araştırmacı C. Texier de yapmıştır. Texier, Orta Asya'da birçok göçerevli Türkmen aşiretini gördüğünü ve bunların hallerinden memnun görüldüğünü dile getirmiştir (Texier, 2002, s. 231). Bütün bu veriler, Türkmenlerin kanaatkâr ulus olduğunu göstermektedir.

Aynı şekilde Tuvalar da azla yetinmeyi bilen bir Türk topluluğudur. Hayvancılıkla meşgul olan Tuvalar sütü kutsallaştırmışlardır. Tuvalılara göre sütü kutsallaştırmak demek, hayvancılıkla geçinenlerin yurtlarına sahip çıkması, hayvanlarını iyi yetiştirmesi ve refah içinde yaşaması demektir. "Süt dökme, karnın acıdır / aç kalırsın." şeklindeki Tuva atasözü de sütün Tuvalıların hayatında ne denli önemli bir yere sahip olduğunu göstermektedir. Tuvalılar, süt ve süt ürünleriyle sadece gıda ihtiyacını temin etmemekte, aynı zamanda kutsal inanışlarında bir malzeme olarak da kullanmaktadır. Tuvalılar kutsal gördükleri varlıklara süt saçarak dua etmektedir (Kenin-Lopsan, 2019, s. 123-124). Tuvalıların süt ve süt ürünlerine bu denli önem vermesi, göçerevli bir yaşamın tezahürü olsa gerek. Göçerevli bir yaşam süren Türklerin en önemli besin kaynakları süt ve süt ürünleridir. Kanaatimizce bu sebepten dolayı süt, onların folkloruna ve dinî inançlarına bile temayüz etmiştir. Hatta süt ve süt ürünleri, Anadolu Türklerinin atasözleri, deyimleri, halk hikâyeleri gibi Anadolu folklorunda da kendine oldukça önemli bir yer tutmuştur ki bunu başka bir çalışmamızda ele alıp incelemeyi düşündüğümüzü belirtmek isteriz.

2. Osmanlı Türklerinde Kanaatkârlık

Kuruluş yıllarından itibaren zamanla yerleşik bir yaşamı benimseyen Osmanlılar, daha sonraki dönemlerde büyük oranda yerleşik bir yaşama geçmişlerdir. Bursa, Edirne daha sonra İstanbul'un başkent olmasıyla birlikte bu süreç daha belirgin bir hal almıştır. Osmanlı, dönemin kudretli devletlerinden olmasına karşın gerek yönetici kesimin gerek halk tabakasının gerekse

de askeri kanadın büyük oranda tutumlu oldukları; gereksiz harcamalardan, şatafattan kaçındıkları söylenebilir. Osmanlıda vakıfların çokluğu bu anlayışın ürünü olarak gösterilebilir.

2.1. Osmanlı'nın Üst Kesiminde Kanaatkârlık

Her ne kadar büyük bir imparatorluğun gerektirdiği şatafat başta sarayda olmak üzere önemli yönetici kesimlerin konağında, köşklerinde kendini gösterse de savurganlık bakımından Batı'ya kıyasla oldukça mütevazı seviyededir. Nitekim XVI. yüzyılın ikinci yarısının ortalarında İstanbul'a gelen Alman seyyah S. Schweigger, Osmanlı sarayının yemek konusunda çok tutumlu olduğuna şahit olduktan sonra kendilerinin de bu şekilde tutumlarının olması gerektiğini söylemektedir. Ancak bunun imkânsız olduğunu da sözlerine eklemektedir (Salomon Schweigger, 2004, s. 68). Benzer bir konuya başka bir seyyah da dikkat çekmiştir. Osmanlı sultanının yabancı elçileri ağırlarken verdiği yemekte çok ölçülü davrandığı görülmektedir. Padişahın sofrasına gelen yemekler oldukça kısıtlı olduğu gibi padişahın kendisi de ölçüyü kaçırmaktan sakınmaktadır (Hans Jacop Breuning, 2022, s. 111). Bir yabancıdan gözünden aktarılan bu veriler, Osmanlı protokol ve devlet erkânının zirvesini oluşturan padişah ve saray ahalisinin dahi savurgan olmadıklarını göstermektedir.

Padişah yanında, devletin en üst makamlarında yer alan paşaların da oldukça kanaatkâr olduğunu görüyoruz. Somut bir örnek olarak bir zamanlar oldukça nüfuzlu olan Osman Paşa'yı verebiliriz. XIX. yüzyılda Ankara dolaylarında paşalık yapan Osman Paşa, asi oğlu Musa yüzünden dönemin padişahı Sultan Mahmut tarafından yörenin sükûnete ermesi amaçlı Rumeli'ye gönderilir. Musa'nın hafif silahlı süvarilerinin yirmi otuz bin civarında olduğu iddia edilmektedir. Osmanlı ordusu bölgedeki asayişini temin etmek için buraya bir ordu gönderir. Osmanlı'nın ağır teçhizatlı ordusu karşısında teslim olmak zorunda kalan Musa, İstanbul'a getirildiğinin üçüncü günü öldürülür. Ailesi de köle olarak satılır. Mallarına el konulan bu aileden geriye bir tek Osman Paşa kalır. Yitirdiği serveti karşılığında kendisine bırakılan rütbeyi korumaya yetecek bir maaş alan Osman Paşa sessizliğe bürünür. Çarpıtıldığı ilahi cezaya şükür ve övgüyle karşılık veren, hakiki bir Müslüman'ın imanlı yüreğinde hissettiğine benzer bir sevgi ve minneti padişahına duyan Osman Paşa; başına gelen musibetlerden şikâyet etmeden, üzgün ama sessiz bir şekilde, oğlundan birkaç ay sonra vefat eder (Belgiojoso, 2023, s. 11). Geçmişteki muazzam gücüne karşın hem servetini hem de ailesini kaybetmiş Osman Paşa ne bir isyan teşebbüsünde bulunmuş ne de başka bir yola yeltenmeyi düşünmüştür. Osman Paşa'nın tüm bu olumsuzluğa karşın sessizliğe bürünmesi ve bunu kabullenmesi Türklerin hem kader anlayışına tam bir teslimiyet gösterdiğini hem de tüm zorluklara karşı tam bir tevekkül içinde olduğunu göstermektedir.

Osmanlı ordusunun tıpkı devlet ricali gibi kanaatkâr olduğunu yine Batılı seyyahlar dile getirmişler, hatta hayranlıklarını gizlememişler ve bu tutum hakkında kendi ülkelerini eleştirmekten geri kalmamışlardır. Osmanlı askerleri zor koşullar altında bulunsalar dahi askerlerin bundan zerrece şikâyet etmedikleri, yakınmadıkları, isyan etmedikleri, morallerini bozmadıkları, disiplinden taviz vermedikleri, itaatkârlıktan vazgeçmedikleri görülmektedir. Zaten barış zamanlarındaki günlük yaşamlarında azla yetinmesini bilen bu askerler, savaş esnasında da azla yetinmeyi bilmişlerdir. Daha açık söylemek gerekirse barış zamanındaki günlük yaşam koşullarıyla savaştaki yaşam koşulları arasında pek bir fark olmadığı için askeriyede zor koşullara daha rahat ayak uydurabilmiştir. Nitekim bu durum birçok seyyahın dikkatini çektiği gibi Alman seyyah S. Schweigger'in de dikkatini çekmiştir. Adı geçen seyyah, Osmanlıların savaş meydanlarında Batılılar karşısında üstün olmasının nedenlerinden birini

Osmanlı askerlerinin oldukça kanaatkâr olmasına bağlamıştır. Bu seyyaha göre Osmanlı ordusu sefer sırasında yeme-içmeyle pek uğraşmazlar, bulduklarıyla yetindikleri gibi, barış zamanında da bu tutumlarını sürdürmektedirler. Batılılar ise bu vasıflara haiz değillerdir (Salomon Schweigger, 2004, s. 175).

Osmanlı askerlerinin savaş zamanlarında itaat, sadakat, cesaret, feraset gibi özelliklerinin yanında azla yetindiklerini başka Batılı yazarlar ve seyyahlar da dile getirmiştir. Bunlardan biri de XVI. yüzyılın ortalarında Osmanlıyı ziyaret eden P. Belon'dur. P. Belon, Osmanlı askerlerinin her türlü zorluğa ve açlığa dayanabilmesini hayranlıkla karşılamaktadır. Osmanlı askerinin bu tutumu ve davranışı ile Batılı askerlerin tutum ve davranışını Osmanlı lehine kıyas eder. Aynı şeyi padişah ve Batıdaki krallarla da yapar. Belon, Türklerin barış zamanlarındaki yaşamlarının ordudaki yaşamlarıyla hemen hemen aynı olduğu için savaş sırasında herhangi bir zorluk yaşamadığını da sözlerine ekler (Pierre Belon, 2022, s. 154).

Türk askerinin kanaatkârlığına değinen bir başka seyyah Fransız B. D. d. Fontmagne'dir. 1855-1858 yılları arasında İstanbul'da kalan Fransız seyyah Fontmagne'in verdiği bilgilere göre Türkler son derece dirençli bir halktır. Uzun ve çetin yürüyüşler için mükemmel bir yapıya sahiptirler. Yanlarına sadece tüfeklerini, erzaklarını ve sularını alırlar. Oldukça sade bir hayat sürer, başka bir şeye ihtiyaç duymazlar (Fontmagne, 2022, s. 60, 93). Fontmagne, o dönemde koruma görevi yapan kavasların da oldukça kanaatkâr olduklarını söylemektedir. Türk askerleri hakkında Kırım Harbi sırasında uzun zaman Maslak Kışlası'nda görev yapan Albay Charreyron, şu bilgileri aktarmaktadır:

“Dünyada komuta edilebilecek en iyi askerler Türk askerleridir. Bunlar azla yetinmesini biliyor. Fransız askerleri ve İngiliz askerlerinin başında olduğumuzda sürekli erzakla uğraşmak gerekiyor. Oysa Türk askerine bir avuç pirinç yetiyor. Vakti gelince yerler, bu konuda sıkıntı çıkarmazlar. Uzun süre Osmanlı askerleriyle birlikte yaşadım, yemek saatlerinde hiç sıkıntı yaşamadım.” (Fontmagne, 2022, s. 60).

Hem seyyahın bizzat kendi gözlemleri hem de Kırım Harbi'nde görev yapmış bir Batılı komutandan aktarmış olduğu bu bilgiler, Türklerin ister günlük yaşamda isterse de askerde olsun diğer birçok olumlu hasletin yanında azla yetinme gibi bir erdeme sahip olduğunu göstermektedir. Özellikle de Batılı komutanın Türk askeri ile yabancı askerler arasındaki Türkler lehine olan kıyası bu bağlamda önem taşımaktadır. Çünkü yerli bir komutanın millî hislerle Türk askerlerini övüp yabancı askerleri yerebilme olasılığı varken yabancı birinin bu gerçeği kendi ulusunun aleyhinde olsa bile dile getirmesi, gerçeği yansıtması bakımından önemlidir.

Aynı kanaatkârlığı Türklerle hemen hemen aynı kültürel özelliklere sahip Moğol askerlerinde de görmekteyiz. Cengiz Han'ın oğlu Ögeday'ın hükümrânlığı zamanında hanın kardeşi Tuluy, Kiun-çu şehrini kuşatıp aldıktan sonra Ögeday, Tuluy'un yanına gelir. Ögeday, kardeşi Tuluy'un ağzından Fogsiang'dan beri ordusunun çektiği zahmetleri dinler. Tuluy'un ordusu açlıktan dolayı günlerce ot yemiştir. Ögeday, kardeşi Tuluy'u bu zorlukların üstesinden geldiği için tebrik edip över. Tuluy ise “Bu teşekkür bana değil, ordumuzun sebatkârlığı ve kahramanlığına aittir.” demiştir (D'ohsson, 2023, s. 177). Bu aktardığımız bilgi, Moğol askerlerinin açlığa, yokluğa, zorluğa dayanabildiğini açıkça göstermektedir.

2.2. Osmanlının Yerleşik Türk Tebaasında Kanaatkârlık

Osmanlının asli unsurunu oluşturan Türk halkı tıpkı yöneticileri gibi zorluklara dayanmayı, çetin koşullarda pes etmemeyi, kaderine razı olmayı, sade yaşamayı ve azla yetinmeyi bilmiştir. Türkler, ister yerleşik olsun isterse de göçerevli ve köylü olsun, yaşam tarzlarının farklılığına rağmen kanaatkârlık her iki kesim için de değişmeyen değerlerden biri olmuştur. Bu tutumu, kadın-erkek farklı meslek ve zümrelere mensup her kesimden Türk insanının evlerinin sadeliğinden tutun da günlük yaşamlarına kadar her alanda görmek mümkündür. Bu konuda, özellikle bugün de, savurganlığın ve israfın en yoğun olduğu beslenme anlayışının ön plana çıktığı söylenebilir. Aşağıda göreceğimiz gibi hem sade bir öğünle yetinmeyi hem de sade olan öğünlerini savurganlık yapmadan idare etmeyi bilmişlerdir. Farklı zamanlarda Osmanlı topraklarında bulunan birkaç seyyah veya görevlinin notları söylediklerimizi desteklemektedir.

1554-1562 yıllarında büyükelçi olarak Osmanlı'da kalan A. G. d. Busbecq, Türklerin birçok tutum ve davranışına hayran kaldığı gibi kanaatkârlığına ve sadeliğine de gıpta etmiştir. Busbecq, kendi ulusu ile Türk ulusunun kıyasını yapmakta, ikisi arasında Türklerin lehine olmak üzere dağlar kadar fark olduğunu öne sürmektedir (Dalle, 2013, s. 174-175). Busbecq, bu konuda ise şunları söylemektedir: “Gerçeği çarpıtmadan söyleyebilirim ki, bir Flaman’ın bir günlük harcamasıyla bir Türk on iki gün geçinebilir... Tuzları, ekmekleri, sarımsak ya da soğanları ve bir de ekşimiş sütleri oldu mu başka hiçbir şey istemezler” (Dalle, 2013, s. 87). Busbecq’in verdiği bu bilgiler, Osmanlının en kudretli olduğu zamanlarda dahi halkın sade yaşamdan asla taviz vermediğini, azla yetinmeyi kendine şiar edindiğini ve bundan zerrece şikâyet etmediğini ortaya koymaktadır.

Benzer bir tespiti Busbecq’den yaklaşık yüz yıl sonra Osmanlıyı ziyaret eden J. Thévenot da yapmıştır. Thévenot; Türklerin sadece azla yetinmesini dile getirmemiş, aynı zaman da Türklerin sağlıklı ve dinç olmasının en önemli nedenini de ortaya koymuştur: azla yetinme. Mezkûr seyyah, aynı durumun Batı’da geçerli olmadığını belirtmiştir (Jean Thévenot, 2022, s. 75). Thévenot ile aynı yüzyılda Osmanlıyı ziyaret eden Fransız seyyah C. D. Loir de Osmanlı Türklerinin kanaatkârlığına dikkat çekmiş; Türklerin yemeklerinde hem miktar olarak hem de etlerin kalitesi bakımından kanaatkâr olduklarını, yemeği zevk için değil, gereklilikten ötürü yediklerini belirtmiştir (Clausier du Loir, 2021, s. 130).

Sadece İstanbul’da değil taşradaki vatandaşların da yoksulluğa, açlığa, zorluğa, çileye, felaketlere, musibetlere tahammüllü oldukları görülmektedir. Nitekim 1878 yılında Kayseri’de bulunan İngiliz gezgin H. C. Barkley, Kayseri yerlilerinin (Türklerin) yaşanan açlığa alışmış olduklarını, bundan dolayı yoksulluğa dayanabildiklerini gözlemlemiştir (Barkley, 2016, s. 164). Osmanlıda alt tabakada yer alan ve gündelik işlerde çalışan meslek erbabı Türkler de azla yetinmesini bilmişlerdir. Bu konuda ise Osmanlının son dönemi hakkında oldukça önemli bilgiler veren araştırmacı-yazar C. Zeydan’a kulak verelim.

II. Meşrutiyet’in hemen ardından İstanbul’a gelen Arap yazar C. Zeydan’ın bu kesim hakkındaki bizzat tanık olduğu gözlemlerine göre Osmanlının başkenti İstanbul’da ayak işlerini yapanlar oldukça kibar, saygılı, çalışkan, kanaatkâr kişilerdir. Oysa diğer ülkelerde bu işleri yapanlar hem kabadır hem kanaatkâr değildir. Diğer yerlerdeki bu tip kişiler, zengin insanların işlerini yapmaları halinde hak ettiklerinin fazlasını almak amacıyla elinden gelen çirkefliği yaparken İstanbul’daki şahıslar ise oldukça anlayışlı olup kendisine sunulan ücrete razı olurlar.

Hatta hak ettikleri ücretin altında dahi verilse bu duruma ses çıkarmazlar. Ücretleri çok az verildiğinde bu insanlar, farklı yerlerdeki meslek erbaplarının yaptığı çirkefligi yapmayıp sesini yükseltmeden ve nazıkçe hak ettiği ücreti istemekle yetinirler. (Zeydan, 2012, s. 116). Genel olarak bu bilgileri aktaran Zeydan, bunu birçok kez denediğini ancak sonucun yine de değişmediğini sözlerine eklemiştir (Zeydan, 2012, s. 116). Dünyanın muhtelif yerlerinde bulunan ve birçok ulusun aynı işi yapan meslek erbaplarıyla karşılaşan Zeydan'ın Türkleri diğer uluslardaki meslektaşlarından kanaatkârlık bakımından ön plana çıkarması önemlidir. Zeydan'ın bahsi geçen kesimi defalarca denediğini itiraf etmesi ancak sonucun değişmediğini dile getirmesi de ilginçtir.

İstanbul balıkçıları da azla yetinmeyi bilen bir diğer meslek erbabıdır. 1841-1844 yılları arasında İstanbul'da kalan C. White'ın, İstanbul'daki Türk balıkçıları hakkında verdiği bilgiye göre birkaç kişi dışında Türk esnafı perakende ticaretin küçük hilekârlıklarına meylenmemektedir. Göz boyayarak ceplerini doldurmaya tenezzül etmemekte, azla yetinmeyi yeğlemektedir (White, 2023, s. 62). White'ın aktardığı bu bilgiden İstanbul Türk balıkçı esnafın hem dürüst hem de azla yetinmeyi bilen kişiler olduğu anlaşılmaktadır.

Sadece meslek erbapları değil sıradan Türk vatandaşları da hem sade yaşamayı hem azla yetinmeyi bilmişlerdir. Bunun içinde Türk kadınları da bulunmaktadır. Osmanlı Türk erkeği kanaatkâr olduğu gibi kadınları da kanaatkârdır. Kocalarının getirdikleriyle yetinerek yaşamlarını idame etmeleri bunu göstermektedir (Fontmagne, 2022, s. 69). Osmanlıda bir kadının boşanma nedenlerinden biri de kocanın karısının ihtiyaçlarını karşılayamamasıdır. Bu ihtiyaç listesinden biri de kahvedir (Jean Thévenot, 2022, s. 106-107; Fontmagne, 2022, s. 212). Bu bilgiler Osmanlı kadınının kendi haremde çok sade bir yaşam sürdürdüğünü, kocasının getirdiklerine razı olduğunu, ev işleri ve çocuklarıyla ilgilendiğini, fazlasında gözü olmadığını göstermektedir. Nitekim şehirlerdeki kadınlar haremde yaşamakta idi. Hiç kimseye konuşmasına izin verilmeyen ancak hamamlara ve mezarlıklara gitmesine izin verilen bu kadınlara çok nadir hallerde çarşıya çıkılmasına izin verilmekteydi. O da hizmetçiler veya hadımağaları eşliğinde ve gözler de dâhil olmak üzere baştan aşağı örtülü olmak koşuluyla yerine getirilirdi (Salomon Schweigger, 2004, s. 201-202).

3. Göçerevli ve Köylü Türkmenlerde Kanaatkârlık

Türk dünyasında Osmanlılar gibi yerleşik yaşama geçmiş Türkler olduğu gibi son zamanlara kadar göçerevli yaşam sürmüş Türkler de var olmuştur. Hatta günümüzde bile bu yaşam tarzını devam ettiren Türkmenlerin varlığı bilinmektedir. Göçerevli yaşam şartlarının doğası gereği zor olduğunu yukarıda belirtmiştik. Sadece senelik yer değiştirme dahi başlı başına bir meşakkattir. Buna bir de sürülerine otlak ve su bulma, olumsuz hava koşullarıyla mücadele etme, tek geçim kaynakları olan sürülerinde yer yer vuku bulan hastalıklar, bir çadırda yaşama, bazı temel malzemelerden yoksun olma eklenince bu zorluğun derecesi kat be kat artmaktadır. Nitekim ünlü Türkolog J. P. Roux'a göre göçebelere azla yetinme bir kuraldır. Bu husus tüm gözlemcileri şaşırtmıştır. Bu gözlemcilerden W. V. Rubruk, "Yiyecekleri olmadığında bir iki gün hiçbir şey yemezlerdi. Hiç sabırsızlanmazlardı, sanki tıka basa yemiş gibi dans etmeye, şarkı söylemeye devam ederlerdi." diyecektir (Roux, 2014, s. 46). Roux, bu kanaatkârlığın nedenini ise daha çocukluktan itibaren soğuğa, açlığa ve yorgunluğa dayanıklı olarak en çetin şartlarda yetiştirilmelerine ve hatta bu zor eğitimden sonra ayakta sadece en güçlülerin kalmasına bağlamaktadır (Roux, 2014, s. 46). Benzer bir görüşü ünlü Türkolog D'ohson da öne sürmüştür.

D'ohson'a göre göçerevli Türklerin hayat biçimleri bu kavimleri en mükemmel şekilde askeri yaşama hazırlamaktaydı. Daima çadırda ve göçerevli olarak yaşamaya, çok küçük yaştan itibaren ata binmeye, ok atmaya, birçok zorluğa ve mahrumiyete katlanmaya alışmışlardır. Bunun dışında amansız ve zorlu bir iklimde yaşamaya dayanabilmişlerdir. İşte böyle bir toplum âdeta savaş meydanları için doğmuş ve yaratılmışlardı. Savaşlarda tüm eşyaları; küçük bir çadır, bir süt tulumu ve bir tencere idi (D'ohsson, 2023, s. 24-25). D'ohson'un bu tespitlerinin sadece askeri anlamda değil göçerevli Türklerin kanaatkârlığı için de geçerli olduğunu söyleyebiliriz.

Anadolu'yu farklı yüzyıllarda ziyaret etmiş Doğulu ve Batılı seyyahlar ve yazarlar bu duruma eserlerinde dikkat çekmişlerdir. Bunlardan biri 1432 yılında bir ajan olarak Suriye ve Anadolu'yu ziyaret eden Bertrandon de la Broquiére'dir. Broquiére, Türkmenlerin sade bir yaşamı olduğunu ve büyük zorlukların insanları olduklarını, şurada burada toprak üstünde yatabildiklerini söylemektedir. Aynı seyyah bundan başka bilgiler de vermiştir. Verilen bu bilgilere göre Türkler; dikkatli, çalışkan, gayretli insanlardır. Sabahları erken kalkarlar. Kırlara çıktıkları zaman masrafları oldukça az olur. Pek az şeyle hayatlarını idame ettirirler. Bir örnek vermek gerekirse yarım yamalak pişmiş az ekme, güneşte yine yarım yamalak kurutulmuş çok az çığ et yerler. Veya süt, bal, peynir, üzüm, bazı bitkiler gibi gıdalardan hangisini bulursa bunlardan bir veya ikisini yerler. Bunlardan başka bir gün boyunca yemek üzere bir avuç unla çorbayı andıran bir yemek yaparlar. Türkler, az bir masrafla ve az şeyle yetinip yaşayabilen insanlardır (Bertrandon de la Broquiére, 2000, s. 174, 265, 273). Bu seyyahın verdiği bilgilerden özelde göçerevli ve köylü Türkmenlerin genelde ise Türklerin hem sade yaşamı tercih ettiğine hem de aza kanaat ettiğine bir kez daha tanık oluyoruz. Nitekim 1552-1555 yıllarında Türklere esir düşen bir İspanyol da Türk askerinin kanaatkâr olmalarını "Yokluğa o kadar alışkındırlar ki, gerekirse, bir kasabaya veya köye iki yıl ayak atmayabilirler." (Pedro, 1995, s. 123) şeklinde dile getirmiştir.

Yukarıdaki duruma dikkat çeken bir diğer yazar Nobel Edebiyat ödüllü K. Hamsun'dur. 1899 yılında İstanbul'u ziyaret eden K. Hamsun, Osmanlı'da geçinmenin oldukça ucuza mal olduğunu "Bir dilim ekme, bir soğan ve bir yudum incir şerbeti bir Türk için bir öğün yemek sayılabilir." sözleriyle dile getirmiştir. Hamsun, Türk köylüsü hakkında da benzer ifadeler kullanmış, Türk çiftçisinin toprağın verdiğiinden fazlasını beklemediğini, kanaatkâr olduğunu; bir öğün yemeğinin bir dilim ekme, bir soğan ve bir yudum incir şerbeti olması hasebiyle çok az şeye ihtiyaç duyduğunu dile getirmiştir (Hamsun ve Andersen, 2023, s. 28-29). Hamsun'un bu sözlerinden Türk köylülerinin genelde ise Osmanlı Türklerinin azla yetinmesini bilen oldukça kanaatkâr bir toplum olduğunu çıkarabiliriz. Aynı şekilde Osmanlı zamanındaki derviş taifesi de azla yetinmeyi bilen bir gruptur. Hangi tarikata mensup olursa olsun dindar dervişler her şeyin en aزیyla yetinmeyi ilke edinerek ibadet ve tefekkür maksatlı hücrelerine çekilirler, uzunca bir müddet dışarıyla temas kurmazlardı (Garnett, 2017, s. 85).

Azla yetinme, kanaatkâr olma Alevi-Bektaşilerde de bir kural olarak karşımıza çıkmaktadır. Osmanlının son zamanları ile Cumhuriyet'in ilk yıllarında Alevi-Bektaşiler üzerine yapılan çalışmalara göre Alevi-Bektaşilerin kutsal kabul ettikleri üç sünnetten biri kanaatkârlık üzerindedir, diyebiliriz. Müritler için geçerli olan bu sünnet "Kahrına ve her hâline teslim ve razı ola." şeklindedir (Birge, 1991, s. 114). Bundan başka Alevilerde insanın kendisini kötülüğe zorlayan kibirlenme, şehvet, hırs gibi sekiz çeşit tutkudan kurtarması gerekir. Bu tutkuların kurtulmak için ise bu tutkulara gem vuran, insanı doğruya ulaştırın yedi nesne vardır. Alevilik'e göre bu yedi nesneyi yerine getiren kişi "Kurtulmuş insanlar katarına" dâhil olur. Bu yedi

nesnenin ikincisi ise kanaatkârlıktır. Alevlerin bir kolu olan Tahtacılar, araştırmacıların belirttiğine göre diğer iyi huylarının yanında kanaatkâr bir toplum yapısına sahiptir. Nitekim karı koca arasında hiçbir zaman kavga çıkmaz. Ne kazanırlarsa onunla yetinmesini bilirler (Yörükân, 2015, s. 78-79, 162, 223). Alevlerde tarikat beyanında yerine getirilmesi gereken farzlardan biri de kanaattir (Yörükân, 2015, s. 312). Bu örnekler Osmanlı'nın Müslüman-Türk tebaasının neredeyse her kesiminde kaderine razı olma, azla yetinme bir düstur haline gelmiştir, denilebilir. Azla yetinmeyi bilen, sade bir öğünü tercih eden sadece Osmanlı Türkleri olmamıştır. Dünyanın muhtelif yerlerine dağılmış Türklerin de aynı şekilde kanaatkâr olduklarını birinci elden kaynaklardan öğrenmekteyiz. Özellikle Orta Asya Türklerinin bu bakımdan daha ön plana çıktığını söyleyebiliriz.

4. Sonuç

Dünyanın kadim uluslarından olan Türkler, ortaya çıktıkları zamanlarda göçerevli bir yaşam sürmekteydi. Zamanla yerleşik yaşama geçmelerine karşın göçerevli yaşam tarzının izleri; günlük hayat, mimari, askerlik, adalet, sükûnet, tevekkül, zorluklara göğüs germe, dinsel hoşgörü gibi birçok alanda ve davranışta devam etmiştir. Yukarıda değindiğimiz üzere göçerevli yaşam tarzı; doğası gereği azla yetinmeyi, zorluğa ve yoksunluğa tahammül etmeyi gerekli kılmaktadır. Yerleşik uluslardaki hemen her şeye erişebilme, elde etme, temin etme gibi bir şansları yoktu. Bu yüzden elindekilerle idare etmek, bunları çarçur etmemek, tasarruflu olmak, hayatlarını sürdürece kadarına tevekkül etmek zorundaydılar. Asırlarca süren bu şekildeki bir yaşam, zamanla Türklerin karakteristik özelliği olmuştur. Yerleşik yaşama kavuştuklarında, çok büyük devletler kurduklarında, fevkalade bir zenginliğe haiz olduklarında, tüm ihtiyaçları elinin altında oldukları zamanlarda dahi sanki göçerevli yıllarındaki gibi azla yetinmeyi bilmişlerdir. Nitekim en kudretli dönemlerinde gerek Cengiz Han'ın askerlerinin gerek Timur'un askerlerinin gerekse de Osmanlı askerlerinin savaş zamanlarında bu tutumu sürdürdükleri bizzat bunlara tanık olan seyyah ve yazarlarca kayıt altına alınmıştır.

Türklerin kanaatkâr olmasında uzun süre devam eden göçerevli yaşamın etkisi olduğu gibi sonradan kabul ettikleri İslam'ın da etkisi olmuştur. İslam dini; kadere boyun eğmeyi, azla yetinmeyi, "Yiyiniz, içiniz, fakat israf etmeyiniz; çünkü Allah (c.c.) israf edenleri sevmez"⁴ ayetinde belirtildiği üzere israf etmemeyi, çoğa tamah etmemeyi vd. tasvip etmektedir. Nitekim dervişler, sofiler, tarikat mensubu gibi din adamları ömürleri boyunca kıt kanaat bir yaşam sürmeyi kendilerine ilke edinmişlerdir. Ancak İslam dininin Türklerin kanaatkârlığında tek etken olduğunu söyleyemeyiz. Zira gerek İslam öncesi Türkler gerek Moğollar gerek birçok araştırmacının dikkat çektiği gibi çok sathi bir dindarlığa haiz olan göçebe Türkmenler olsun azla yetinmeyi kendilerine ilke edinmişlerdir. Bize göre İslam dini; Türklerin İslam'ı kabul etmeden önce genetik kodlarına işleyen bu ulvi değeri İslam'ı kabul ettikten sonra pekiştirmiş, desteklemiş, güçlendirmiştir. Nasıl ki Türklerin İslam öncesinden beri var olan cihan mefkûresi İslam'a girdikten sonra İslam'ın cihat anlayışla mükemmel bir şekilde uyum sağlamışsa kanaatkârlık da aynı mükemmel uyumu sağlamıştır, diyebiliriz.

Bir topluluk, belli bir zümrenin, cemaatin mistik düşüncelerinden veya beslenme anlayışından dolayı azla yetinmeyi şiar edinebilir, davranış haline dönüştürebilir. Ancak bir halkın, ulusun tamamının sadece beslenme konusunda değil, giyim kuşamda, mimaride, askeriyede vs. kısacası hayatın her sahnesinde azla yetinmeyi, kanaatkârlığı, sadeliği yaşam

⁴ Kur'an-ı Kerim, Araf: 31

biçimi hâline dönüştürmüş olması biraz da geçmişte yaşanan göçerevli hayatın zorunluluğundandır. Sürekli doğa şartlarıyla mücadelenin ve hareketliliğin hâkim olduğu bir yaşam biçiminde hızlı hareket etmek için kendiniz, besin maddeleriniz ve de eşyalarınız hafif ve kolay taşınabilir olmalıdır.

Türklerin geçmişte büyük hayvan sürüleri olduğu görülmekle ve hatta toylarda bunlardan büyük sayılarda bir kısmının kesildiği belirtilmekle birlikte, yukarıda verilen bilgilerden hiçbir zaman ölçünün kaçırılmadığını anlıyoruz. Ölçünün kaçırılması durumunda zamanın ne getireceği belli olmadığı için bir sonraki dönemde büyük gıda sıkıntısı yaşanabilir. Bu duruma düşmek istemeyen yönetim ve halk azla yetinmesini bilmiştir.

Günümüz dünyasında insanların beslenme alışkanlıkları değişmiş; konfor, haz, hız ve tüketim düşkünlüğü ve çılgınlığı yaşansa bile Türk toplumunda hâlâ geleneksel kanaatkârlığın toplumda varlığını devam ettirdiğini söyleyebiliriz. Bugüne kadar ülkemizde yaşanan ekonomik krizlerde sosyal bir patlamanın olmaması, geçen yıllarda yaşanan salgın sürecindeki kapanmalarda çeşitli provokasyonlara karşı halkın gösterdiği sağduyu ve asrın felaketi olarak nitelenen depremde hem depremedelerin sükûtu hem de halkın onlara yardım etmek için gösterdiği fedakârlık Türk toplumunun kanaatkârlığının son örnekleri olarak karşımızda durmaktadır.

Kaynaklar

- Barkley, H. C. (2016). *Anadolu ve Ermenistan'a yolculuk*. (Çev. N. Demir). İstanbul: Köprü.
- Belgiojoso, C. T. (2023). *Küçük Asya ve Suriye seyahatnamesi*. (Çev. M. Awad). İstanbul: Selenge.
- Bertrandon de la Broquière (2000). *Denizaşırı seyahat*. (Edt. Ch. Schefer, Çev. İ. Arda). İstanbul: Eren
- Birge, J. K. (1991). *Bektaşilik tarihi*. (Çev. R. Çamuroğlu). İstanbul: Ant.
- Blocqueville, H. d. C. d. (1986). *Türkmenler arasında*. (Çev. R. Akdemir). Ankara: Başbakanlık.
- Bonvalot, G. (2015). *Orta Asya'ya seyahat-Moskova'dan Türkistan'a*. (Çev. M. R. Uzmen). İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- Cahun, L. (2020). *Asya tarihine giriş Türkler ve Moğollar*. (Çev. İ. Kaya). Ankara: Altınordu.
- Clausier du Loir (2021). *Du Loir seyahatnamesi, IV. Murad döneminde bir Fransız seyyahın Maceraları*. (Çev. M. Daş). İstanbul: Yeditepe.
- Czeglédy, K. (2009). *Gündoğusundan günbatısına bozkır halklarının göçü*. (Çev. G. Karaağaç). İstanbul: Kesit.
- D'ohsson, A. C. M. (2023). *Cengiz Han'dan Timur'a Moğol tarihi*. (Çev. M. R. Balaban). (Osmanlı aslından günümüz Türkçesine çeviren ve sadeleştiren: M. Uğraş). Ankara: Dorlion.
- Dalle, I. (2013). *Türkler arasında bir Avrupalı: Auger Ghiselin de Busbecq (1521-1591)*. (Çev. R. Uzmen). İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- Davenport, H. (2020). *Sultan'ın iradesiyle asil atların peşinde*. (Çev. R. Kankal). İstanbul: Yazıgen.
- Devellioğlu, F. (1996). *Osmanlıca-Türkçe ansiklopedik lügat*. Ankara: Aydın.

- Di Cosmo, N. (2022). *Antik ve düşmanları: Doğu Asya tarihinde göçebe gücün yükselişi*. (Çev. G. Yavuzcan). İstanbul: Kronik.
- El-Ömerî (2019). *Türkler hakkında gördüklerim ve duyduklarım Mesâlikü'l Ebsâr*. (Çev. ve notlar: D. A. Batur). İstanbul: Selenge.
- Fontmagne, B. D. d. (2022). *Kırım Harbi sonrasında İstanbul günleri (1855-1858) II. İmparatorluk Dönemi'nde İstanbul'daki Fransız sefaretini ziyaret*. (Çev. İ. Yerguz). İstanbul: Selenge.
- François de Tott (1996). *Türkler ve Tatarlar arasında "On sekizinci yüzyılda Osmanlı Türkleri"*. (Çev. R. Uzmen). İstanbul: AD.
- Gibbons, H. A. (2017). *Osmanlı İmparatorluğunun kuruluşu*. (Çev. R. H. Özden). Ankara: Altınordu.
- Gumilëv, L. N. (2006). *Avrasyadan makaleler-1*. (Çev. D. A. Batur). İstanbul: Selenge.
- Gumilëv, L. N. (2019). *Eski Türkler*. (Çev. D. A. Batur). İstanbul: Selenge.
- Hamsun, K.; Andersen, H. C. (2023). *İstanbul'da iki İskandinav seyyah*. (Çev. B. Gürsaler, Syvertsen). İstanbul: Yapı Kredi.
- Hans J. B. (2022). *Breuning seyahatnamesi: Doğu ülkelerine yolculuk; İstanbul 1579*. (Çev. S. Türkiş Noyan). İstanbul: Kitap.
- Jean T. (2022). *Thévenot seyahatnamesi*. (Çev. A. Berktaş, Edt. S. Yerasimos). İstanbul: Kitap.
- Johannes S. (1995). *Türkler ve Tatarlar arasında (1394-1427)*. (Çev. T. Akpınar). İstanbul: İletişim.
- Josaphat B. (2005). *Anadolu'ya ve İran'a seyahat*. (Çev. ve notlar T. Gündüz). İstanbul: Yeditepe.
- Kenin Lopsan, M. (2019). *Tuvaların gelenekleri*. (Akt. İ. Tosun). Ankara: Bengü.
- Kiragos, M. (2009). *Ermeni müverrihlerine göre Moğollar*. (Tercüme, G. Solmaz). Ankara: Elips.
- Ögel, B. (1991). *Türk kültür tarihine giriş I*. Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Özön, M. N. (1987). *Osmanlıca Türkçe sözlük*. İstanbul: İnkılâp.
- Pachymérés, G. (2019). *Bizanslı gözüyle Türkler*. (Çev. İ. B. Barlas). İstanbul: İlgi Kültür Sanat.
- Pedro (1995). *Pedro'nun zorunlu İstanbul seyahati: 16. yüzyılda Türkler'e esir düşen bir İspanyol'un anıları*. (Çev. F. Carım). İstanbul: Güncel.
- Pierre B. (2022). *Pierre Belon seyahatnamesi İstanbul ve Anadolu gözlemleri (1546-1549) Antakya, Adana, Konya, Afyon, Kütahya, Bursa*. (Çev. H. Yalın). İstanbul: Kitap.
- Plano C. (2018). *Moğolistan seyahatnamesi: 13. yüzyılda Avrupa'dan Orta Asya'ya Yolculuk*. (Tercüme ve notlar, E. Ayan) İstanbul: Kronik Kitap.
- Polo, M. (2017). *Marco Polo'nun geziler kitabı*. (Çev. Ö. Güngören). İstanbul: Yol.
- Radloff, W. (1986). *Sibirya'dan seçmeler*. (Çev. A. Temir) Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Rásonyi, L. (1988). *Tarihte Türklük*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü.
- Roux, J. P. (2017). *Türklerin tarihi*. (Çev. A. Kazancıgil ve L. Arslan Özcan). İstanbul: Kabalcı.
- Roux, J. P. (2022). *Timurlenk*. (Çev. L. Arslan Özcan) İstanbul: Dergâh.

- Roux, J.-P. (2014). *Orta Asya: Tarih ve uygarlık*. (Çev. L. Arslan Özcan). İstanbul: Kabalcı.
- Ruy González de Clavijo (2016). *Timur Devrinde Kadis'ten Semerkand'a seyahat*. (Çev. Ö. R. Doğrul). İstanbul: Köprü.
- Salomon S. (2004). *Sultanlar kentine yolculuk 1578-1581*. (Çev. S. Türkis Noyan). İstanbul: Kitap.
- Schuyler, E. (2007). *Türkistan: Batı Türkistan, Hokand, Buhara ve Kulca seyahat notları*. (Çev. F. Çetin ve H. Çetin). İstanbul: Paradigma.
- Simon de Saint Quentin (2006). *Bir Keşiş'in anılarında Tatarlar ve Anadolu 1245-1248*. (Çev. E. Özbayoğlu). Antalya: Daktav.
- Spuler, B. (1987). *İran Moğolları*. (Çev. C. Köprülü). Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Texier, C. (2002). *Küçük Asya: coğrafyası, tarihi ve arkeolojisi C. I*. (Çev. A. Suat. Latin harflerine akt. K. Y. Kopruman, sadeleştiren. M. Yıldız). Ankara: Enformasyon ve Dokümantasyon Hizmetleri.
- Togan, A. Z. V. (2019). *Umumi Türk tarihine giriş: en eski devirlerden 16. asra kadar*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültürü
- White, C. (2023). *İstanbul'da üç yıl: Türklerin örf ve âdetleri. (Cilt: 1, s. 1841-1844)*. (Çev. Z. Rona). İstanbul: Kitap.
- Yörükân, Y. Z. (2015). *Anadolu'da Aleviler ve Tahtacılar*. (Eklerle ve notlarla yayıma hazırlayan, T. Yörükân). İstanbul: Ötügen.
- Zeydan, C. (2012). *İstanbul'a seyahat (Âsitâne 1909)*. (Haz. M. Harb, Çev. M. Özcan). İstanbul: Ark.

Extended Abstract

Turks, one of the ancient nations of the world, have led a nomadic life for a long time. Today, Turks who still lead a nomadic life can still be seen in different parts of the world. However, as in the Ottomans and other Turkish states, the majority of them have settled down over time. Turks, who had a predominantly Shamanistic religious structure before Islam, have converted to various religions, mainly Islam, over time. In addition, Turks, who migrated to different parts of the world and made these places their home, had more or less contact with different cultures. In addition, due to their living conditions, some of them were engaged in trade, agriculture and animal husbandry, while others took part in state positions. Despite all these different living conditions, different occupations and beliefs, Turks have shared common values. One of these values is austerity.

The Turks' military skills, hospitality, obedience, benevolence, sensitivity to religious and national values, and tolerance towards the religion and culture of other nations are the most prominent virtues of the Turks. Apart from these, another well-known value of the Turks is undoubtedly, as we have just mentioned, their austerity. The fact that the sources that provide direct information about the Turks agree on this issue should not be a mere coincidence. The same situation is also seen among the Mongols, who have almost the same cultural characteristics and living conditions as the Turks. Considering that Turks and Mongols lived a nomadic life for a long time in the past, austerity seems to have originated largely from this lifestyle. As a matter of fact, we can reach this conclusion more easily when we look at a nomadic life. Nomadic life necessitates moving between summer and winter in order to find pasture and water for the herds of animals. This is already a hardship in itself. Add to this the attacks of internal and external enemies and the seriousness of the situation becomes apparent. Since nomadic life is a lifestyle centered on animal husbandry, the lack of basic foodstuffs such as cereals and grains is also another problem of this lifestyle. Therefore, this lifestyle inevitably affected the Turks positively in many ways such as benevolence, bravery, endurance, resilience, as well as in terms of being content with little and making do with what they have. Even when they settled down, they maintained the same behavior and did not compromise on it. Of course, it should not be overlooked that Islam had a great influence on this.

This study is based entirely on book information. The subject we are dealing with has been handled, analyzed and interpreted of literature review. For this, first of all, the sources that provide first-hand information about the Turks were analyzed. The most important of these sources are the works written by travelers, historians of the time and other authors. Therefore, the works of many travelers were reached and read. Apart from this, the works of important Turkologists who provide information about Turks were read in this direction. In some of the works read, information on the subject we are dealing with was included, but in some works it was not included. In our study, travelers were prioritized as they are first-hand sources. The fact that the title of our study is in this way also shows this. In this study, the reflections of austerity on Turkish folklore are not included. The reason for this is that according to the examinations we have made, this is a subject that is wide enough to be the subject of a separate article, even a thesis or a book. For this reason, it has been decided that it is more appropriate to examine the reflections of contentment on Turkish folklore under a separate title. As a matter of fact, we would like to inform you that this study has been prepared by us to a great extent.

This study has revealed that Turks have been content with a little, have not been inclined to much, and have always appreciated what they had. Being rich or poor, settled or nomadic did not cause any change in this attitude. As a matter of fact, it has been recorded by Western travelers that Turks from all classes, from the highest to the lowest strata of the Ottoman palace, had this behavior. Western travelers not only conveyed this information they witnessed, they even compared the same special situation with their own countries in favor of the Turks and did not refrain from criticizing their own countries. If this information had been given by Turks, it might have been biased due to national and religious sensitivities. The fact that this information was given by a Westerner, especially that some travelers, despite being quite prejudiced against the Turks, did not remain insensitive to this issue, let alone praising it, is important in this context. As mentioned above, the best way to understand a society is from an outsider's perspective, and travelers fall into this group. For this reason, the information he conveys is of great importance in terms of Turkish history and culture.

As a result, austerity has been one of the characteristic features of the Turks scattered all over the world. They have maintained these characteristics in every aspect of their lives. These characteristics are even reflected in folklore. This work we have done and many studies to be done in this field; We believe that it will positively affect our young people who grow up with digital culture and are unaware of our culture. Furthermore, focusing on this issue in academic field-based studies will prepare the environment for the emergence of new findings. This study and the studies to be carried out in this direction will perhaps restrain the wasting frenzy of our time, which is a painful wound, and will be a means for us to return to our essence. If our study will be useful in this direction, we will feel blessed.